

Κενά στην ιστορία της παιδαγωγικής
Γυναίκες παιδαγωγοί

29/01/2016
Μικρό Δέντρο

Εισαγωγή

Η παρουσίαση που ακολουθεί δεν θεωρούμε πως είναι μια πλήρης παρουσίαση γυναικών παιδαγωγών μέσα απο την σύγχρονη ιστορία αλλά έγινε μία προσπάθεια να συγκεντρώσουμε αυτό το υλικό ώστε να τονίσουμε την σημασία της συμβολής των γυναικών στην παιδαγωγική, τόσο στην θεωρία όσο και στην πράξη, και είναι η πράξη που κυρίως θέλουμε να αναδείξουμε μιας και το έργο των περισσότερων γυναικών στην ιστορία της παιδαγωγικής ήτανε κατά βάση πρακτικό. Ζώντας σε εποχές που η ακαδημαϊκή μόρφωση αποτελούσε αυστηρά αντρικό προνόμιο, οι γυναίκες αυτές συχνά δεν είχανε το κατάλληλο υπόβαθρο για θεωρητική δουλειά. Ακόμα στις περιπτώσεις που είχανε την ευκαιρία αυτήν, το θεωρητικό όπως και το πρακτικό τους έργο είναι συχνά υποτιμημένο ή αποσιωπημένο.

Μας ενδιαφέρει να παρουσιάσουμε κάποια βασικά στοιχεία απο το έργο, την εποχή αλλά και απο τις ζωές των γυναικών αυτών γιατί το βίωμα τους ήτανε αυτό που τους δημιούργησε την αναγκαιότητα να παράγουν παιδαγωγικό έργο. Θέλουμε να δώσουμε μία πλήρη εικόνα γιατί πιστεύουμε οτι η παιδαγωγική αφορά όλο το κοινωνοκοπολιτικό πλαίσιο.

Ένας ακόμη στόχος της παρουσίασης αυτής είναι να υπενθυμίσει τον ρόλο του γυναικείου ζητήματος στην εκπαίδευση, ανάγκη η οποία διαφαίνεται καθαρά αν παρατηρήσει κανείς τις ιεραρχικές διακρίσεις, τους ρόλους και τα στερεότυπα τα οποία κουβαλούν οι γυναίκες εκπαιδευτικοί ακόμα και σήμερα.

Στα τέλη του 19ου αιώνα οι γυναίκες που ήθελαν να μπουν στα ανδροκρατούμενα πανεπιστήμια αντιμετώπιζαν μεγάλες δυσκολίες και χρειάστηκε να δώσουνε μεγάλες μάχες σε οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο. Την εποχή εκείνη, το επάγγελμα της δασκάλας ήτανε από τα λίγα κοινωνικώς αποδεκτά. Οι γυναίκες μπορούσαν να σπουδάσουν σε μία σχολή δασκαλισσών αλλά για ανώτερες σπουδές ούτε λόγος.

Ενδεικτικό είναι το παρακάτω απόσπασμα που αφορά στην εισαγωγή των γυναικών σε ανώτερες καλλιτεχνικές πανεπιστημιακές σχολές στα τέλη του 19ου αιώνα.

"Στο Πολυτεχνείο γίνονταν γυναίκες δεκτές ως ακροάτριες απο το 1894, μετά από προσωπική παρέμβαση του Γεωργίου του Α στον οποίο είχε κάνει θερμή έκκληση η Σοφία Λασκαρίδου και μόνον το 190ς επιτράπηκε απο το υπουργείο των Εσωτερικών η μικτή φοίτηση νέων και νεανίδων. Το 1898 ιδρύθηκε απο

την Εταιρία Φιλοτεχνών Καλλιτεχνικής Σχολής Κυριών, η πρώτη στην ανατολή, με 4 τμήματα: Προσωπογραφίας, Τοπογραφίας, Γλυπτικής και Πηλοπλαστικής. Η σχολή λειτούργησε τρία χρόνια και μετά το κλείσιμο της, πολλές μαθήτριες απαίτησαν και πέτυχαν να γίνουν τακτικές μαθήτριες της Καλλιτεχνικής Σχολής του Πολυτεχνείου." (Κενά στην ιστορία της τέχνης, γυναίκες δημιουργοί, εκδόσεις Γκοβόστη, 1993)

Το ζητούμενο για εμάς είναι να ξεθαφτούν οι ιστορίες αυτών των γυναικών και να αναγνωριστεί η αξία και το έργο τους το οποίο αποτελεί μία μεγάλη προσφορά στην ανθρωπότητα απο παιδαγωγική και φεμινιστική σκοπιά. Αλλα το ερώτημα είναι απο ποιους θα αναγνωριστεί; Σίγουρα εμείς θα θέλαμε οι ιστορίες αυτές να θεωρηθούν αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας της παιδαγωγικής αλλά όχι να παραμείνουν απλά ένα ακόμη ξερό ακαδημαϊκό θέμα. Εμείς, η παιδαγωγική ομάδα του Μικρού Δέντρου επιλέξαμε αυτο το θέμα συνειδητά μιας και σχετίζεται άμεσα με τα προσωπικά μας βιώματα. Όντας και εμείς εκπαιδευτικοί και γονείς (γυναίκες στην πλειονότητα μας) θα θέλαμε να θέσουμε ορισμένα ερωτήματα.

- Γιατί ενώ η διαπαιδαγώγηση των παιδιών της προσχολικής ηλικίας αποτελούσε πάντοτε γυναικεία υπόθεση, οι παιδαγωγοι που έμειναν στην ιστορία είναι στην πλειονότητα τους άντρες;
- Γιατί στο δικό μας εγχείρημα τα τελευταία χρόνια συμμετέχουν στην πλειονότητα τους γυναίκες;

Οδηγούμαστε στο συμπέρασμα οτι η διαπαιδαγώγηση των παιδιών στην σύγχρονη πυρηνική οικογένεια θεωρείται κυρίως γυναικεία υπόθεση και στις πατριαρχικές δομές δεν είναι εύκολο να δημιουργηθούν ρωγμές.

Στην πατριαρχική δομή της κοινωνίας που ζούμε η θεωρία του gender (κοινωνικό φύλο) έχει αποδομήσει τα χαρακτηριστικά που δίνονται στο ανδρικό και στο γυναικείο φύλο ως στερεότυπα. Παρόλα αυτά, όταν μιλάμε για γυναίκες παιδαγωγούς, είναι το βίωμα του κοινωνικού τους φύλου που τις οδήγησε να δημιουργήσουν τις παιδαγωγικές τους θεωρίες. Επίσης θα πρέπει να καταδεικνύουμε συνεχώς τόσο τους κρατικούς μηχανισμούς όσο και τις κοινωνικές αγκυλώσεις που εμπόδισαν τις γυναίκες αυτές να αποκτήσουν μία σημαντική θέση στην ιστορία της παιδαγωγικής.

Κάθε φορά που γράφεται μια ιστορία της παιδαγωγικής ή μία ανθολογία απο την οποία απουσιάζουν τα ονόματα τόσο σπουδαίων γυναικών παιδαγωγών, τότε έχουμε μία ξεκάθαρη πολιτική δήλωση.

Πως εφαρμόζουμε τις θέσεις μας στην σχολική καθημερινότητα.

- Ενίσχυση της συμμετοχής και των δύο φύλων σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα.
- Ευαισθητοποίηση των γονιών σε θέματα που σχετίζονται με το φύλο.
- Επιλογή παιδικών βιβλίων που δεν προβάλλουν φυλετικά στερεότυπα
- Δεν διαχωρίζουμε τα παιδιά με βάση το φύλο τους και τους κοινωνικούς ρόλους που αυτό επιφέρει.
- Δεν χρησιμοποιούμε σεξιστική γλώσσα.

"Ταυτόχρονα με τον σεβασμό στη σεξουαλικότητα του παιδιού, του δίνουμε τον χώρο να διαμορφώσει συνολικά την προσωπικότητά του χωρίς να το εγκλωβίζουμε σε κοινωνικά αποδεκτούς ρόλους με βάση το φύλο του. Δεν αντιμετωπίζουμε το πλάσμα από την οπτική γωνία του κοινωνικού του φύλου, αλλά σκοπός μας είναι τα παιδιά να αλληλεπιδράσουν σύμφωνα με τις επιθυμίες τους αποδεσμευμένα από τα έμφυλα στερεότυπα και από τις έμφυλες προσδοκίες των ενηλίκων". (απόσπασμα απο το παιδαγωγικό πλαίσιο του Μικρού Δέντρου)

Παρ'όλο που την παιδαγωγική μας θα την χαρακτηρίζαμε περισσότερο ως αλληλέγγυα και ελευθεριακή εφαρμόζουμε πολλές απο τις αρχές της φεμινιστικής παιδαγωγικής όπως αυτή ορίζεται παρακάτω.

"Η φεμινιστική παιδαγωγική (όπως αναδύθηκε ο όρος απο τις γυναικείες σπουδές) αφορά την παιδαγωγική που οραματίζεται την τάξη ως ένα περιβάλλον χειραφέτησης, ασχολείται με την διαρκή ανταντακλαστική διαδικασία (μέσω του διαλόγου), με την ενεργητική διαμόρφωση του υλικού μελέτης και με την ενθάρρυνση των μαθητών/μαθητριών να παλέψουν ενάντια στον σεξισμό, ρατσισμό και στη φοβία των άλλων επιφέροντας εν τέλη κοινωνική αλλαγή" (Φεμινιστική Παιδαγωγική, Κώστας Κοκογιάννης).

Αρχές της φεμινιστικής παιδαγωγικής που εφαρμόζουμε στο Μικρό Δέντρο

- Ο δάσκαλος/α και ο μαθητής/τρια εργάζονται συνεργατικά ως μέλη της ίδιας κοινότητας
- Η δημιουργία της γνώσης είναι έργο του παιδιού
- Ο ρόλος του δασκάλου δεν είναι πια να μεταδίδει το περιεχόμενο των γνώσεων αλλά να κατευθύνει τους μαθητές σε πηγές πληροφοριών και να τους καλλιεργεί την ικανότητα να τις διαχειρίζονται μόνοι τους.

Ελλάδα

Αικατερίνη Λασκαρίδου (1842 - 1916)

Η Αικατερίνη Λασκαρίδου γεννήθηκε Αικατερίνη Χρηστομάνου το 1842 στην Βιέννη. Πατέρας της ήτανε ο Κωνσταντίνος Χρηστομάνος και μητέρα της η Μαρία Καζάσση. Στα 13 της μετακόμισε στην Ελλάδα όπου και τελείωσε το γυμνάσιο και στα 17 της χρόνια παντρεύτηκε τον Λάσκαρη Λασκαρίδη. Πραγματοποίησε πολλά ταξίδια στο εξωτερικό και πάντοτε έδειχνε ένα έντονο ενδιαφέρον για παιδαγωγικά θέματα.

Το 1864 ιδρύει στην Αθήνα το "Ελληνικό Λύκειο Θηλέων" και το 1879 μετά την γνωριμία της με την μαθήτριά του Froebel, Marenholtz Bulow, ιδρύει το πρώτο φρεβελιανό νηπιαγωγείο, τον "Πρότυπο νηπιακό κήπο" όπως επίσης και το "Διδασκαλείο νηπιαγωγών". Απο το 1901 μέχρι και το 1912 θα ιδρύσει δύο λαϊκά νηπιαγωγεία, ένα ακόμη φρεβελιανό "κήπο" καθώς επίσης και το "Εθνικό νηπιοτροφείο" της Καλλιθέας για τα ορφανά του ελληνοτουρκικού πολέμου. Στην Λασκαρίδου οφείλεται η ίδρυση των πρώτων προσχολικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα όπως επίσης και η εισαγωγή της φρεβελιανής μεθόδου. Πέθανε στις 28 Απριλίου του 1916.

Ρόζα Ιμβριώτη (1898 - 1977)

Η Ρόζα Ιμβριώτη γεννήθηκε Ρόζα Ιωάννου το 1898 στην Αθήνα. Πατέρας της ήτανε ο φιλόλογος Νίκος Ιωάννου και η μητέρα της καταγοτανε απο εύπορη οικογένεια της Μικράς Ασίας. Ήτανε σύζυγος του Μαρξιστή φιλόσοφου και καθηγητη, Γιάννη Ιμβριώτη. Τελείωσε το Αρσάκειο το 1914 και έπειτα σπούδασε φιλολογία στην Φιλοσοφική Αθηνών. Όντας πρωτοετής φοιτήτρια και με την συμβολή της φεμινίστριας Αύρας Θεοδωροπούλου, ξεκίνησε να διδάσκει στο Κυριακάτικο Σχολείο Εργατριών (σχολείο που ίδρυσε το Εργατικό κίνημα Αθηνών με στόχο την εκπαίδευση των εργατριών). Στην αρχές του 20ου αιώνα ο αναλφαβητισμός των γυναικών ήτανε πολύ υψηλός και η Ρόζα Ιμβριώτη συνέβαλλε στην καταπολέμηση του διδάσκοντας ανάγνωση, γραφή και αριθμητική στις νεαρές εργάτριες. Το 1917 πρωτοδιορίστηκε ως καθηγήτρια ελληνικών στο 1ο Ελληνικό Σχολείο Θηλέων Αθηνών. Συνέχισε τις σπουδές της στο Βερολίνο όπου μαθήτευσε κοντά σε έναν απο τους θεμελιωτές της

παιδαγωγικής επιστήμης, τον Eduard Spranger. Το 1920 αποτέλεσε ιδρυτικό στέλεχος του Συνδέσμου για τα δικαιώματα της γυναίκας μέσα απο τον οποίο αγωνίστηκε για το δικαίωμα της γυναίκας στην ψήφο και για την ισότητα στους χώρους εργασίας.

Το όνομα της Ρόζας Ιμβριώτη έχει συνδεθεί με την υπόθεση των "Μαρασλειακών" η οποία κορυφώθηκε το 1923. Ο Αλέξανδρος Δελμούζος, μέλος του εκπαιδευτικού ομίλου που ιδρύθηκε το 1910, πρόσφερε στην Ιμβριώτη την θέση της καθηγήτριας της ιστορίας στο Μαράσλειο Διδασκαλείο. Το μάθημα της και ο τρόπος που δίδασκε την επανάσταση του 1821 χαρακτηρίστηκε "αντεθνικός" γιατί εστίαζε στην κοινωνική δυναμική της επαναστατικής διαδικασίας και όχι στην εθνική ενότητα. Η Ρόζα Ιμβριώτη κατηγορήθηκε ως άθεη, ως κομμουνίστρια και ως... γυναίκα.

Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα της έκθεσης των εισαγγελέων και γι' αυτό το παραθέτουμε:

«Εάν καθηγήτριαι είναι ικαναί να διδάσκουν Ιστορίαν και δη εις Διδασκαλεία, δεν έχομεν ανάγκην άλλων μακρών αποδείξεων. Μας αρκεί το γεγονός ότι εν Ιταλία απηγορεύθη να διδάσκουν γυναίκες εις πάντα τα δημόσια σχολεία μέσης εκπαιδεύσεως Φιλοσοφίαν, Ιστορίαν και Λογοτεχνίαν... Μόνον το ανδρικόν πνεύμα είναι ικανόν να δονήση και να συγκινήση την ψυχήν των μαθητών και να κάμη αυτούς να αισθανθούν και να κατανοήσουν τους μεγάλους του κόσμου σοφούς, τα σπουδαία σύγχρονα θρησκευτικά, πολιτικά, κοινωνικά γεγονότα ή ρεύματα, ώστε ν' αποβώσιν οι αγαθοί κυβερνήται της αύριον, οι οποίοι θα δημιουργήσουν τα εθνικά μεγαλουργήματα. Ο κ. Δελμούζος αντιθέτως εκάλεσε γυναίκα διά να διδάξη την Ιστορίαν εις το Μαράσλειον».

Το 1926, επί δικτατορίας Πάγκαλου, απολύθηκε απο το Μαράσλειο και επαναπροσλήφθηκε το 1928 όταν την πρωθυπουργία ανέλαβε ξανά ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

Το 1933 διορίζεται στο γυμνάσιο του Κιλκίς και γίνεται η πρώτη γυναίκα γυμνασιάρχης. Το 1937 με την δικτατορία του Μεταξά, η Ιμβριώτη απομακρύνεται απο το σχολείο χωρίς όμως να απολυθεί. Η ίδια προτείνει στον Μεταξά την ίδρυση ενός σχολείου για παιδιά με ειδικές ανάγκες και έτσι ιδρύεται το Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών το οποίο λειτουργεί μέχρι το 1940.

Την περίοδο της κατοχής η δράση της υπήρξε ιδιαίτερα έντονη. Οργανώνεται στο ΕΑΜ και συμμετέχει ενεργά στην αντίσταση. Επίσης συμμετέχει στην σύνταξη του εκπαιδευτικού προγράμματος ΠΕΕΑ και στην

συγγραφή του αναγνωστικού "Τα αετόπουλα". Το 1943 συμμετέχει στην ίδρυση της ΕΠΟΝ όπου και αναλαμβάνει να παραδίδει μαθήματα. Το 1944 ιδρύει φροντιστήριο ταχύρρυθμης εκπαίδευσης δασκάλων στην Ελάτη (τότε Τύρφη) των Τρικάλων. Το 1946 και με την έναρξη του εμφυλίου, αυτή και ο σύζυγος της απολύονται οριστικά από το ΠΕΣΑ και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης αντίστοιχα και στέλνονται στην εξορία.

Το 1946 εξορίστηκε στην Χίο και αργότερα στο Τρίκερι όπου και παρέμεινε μέχρι το 1951. Εκεί, μαζί με άλλες 52 δασκάλες οργάνωσε ένα "κρυφό σχολειό" το οποίο ανέλαβε την μόρφωση και την ενίσχυση του ηθικού των εξοριστών γυναικών. Οι "εκπαιδευτικές", όπως ονομάστηκε η παιδαγωγική αυτή ομάδα, ενέλαβε επίσης την μόρφωση των μικρών παιδιών που συνόδευαν τις μητέρες τους στην εξορία. Οι γυναίκες, που οι περισσότερες ήταν αναλφάβητες ή με ελλειπή μόρφωση, διδάχτηκαν γραφή, ανάγνωση, έκθεση στην δημοτική, γραμματική, αριθμητική, γεωγραφία, ιστορία, ξένες γλώσσες, λογιστικά, στενογραφία, σχέδιο, κοπτική και ραπτική. Τα σχολεία αυτά αποτέλεσαν έναν χώρο "ανάσας" και δημιουργικότητας για τις εξόριστες γυναίκες.

Μετά την απελευθέρωση της εντάχθηκε στην Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά (ΕΔΑ) και μετά την μεταπολίτευση στο ΚΚΕ όπου και παρέμεινε μέχρι και τον θάνατο της. Πέθανε στις 16 Σεπτέμβρη του 1977 στην Αθήνα.

Η παιδαγωγική της Ρόζας Ιμβριώτη

Το προοδευτικό περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσε η Ρόζα Ιμβριώτη, η επαφή με της με το εργατικό και το φεμινιστικό κίνημα, όπως επίσης και οι σπουδές της στην Γερμανία, επηρέασαν καθοριστικά την παιδαγωγική της σκέψη. Η Ιμβριώτη είναι η κύρια εκπρόσωπος του "Σχολείου Εργασίας" στην Ελλάδα, ενός από τα βασικά ρεύματα της Μεταρρυθμιστικής Παιδαγωγικής των αρχών του 20ου αιώνα με κύριους εκπροσώπους τους G. Kerschensteiner και H. Gaudig.

Το ενδιαφέρον των μεταρρυθμιστών στράφηκε προς το ίδιο το παιδί και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Συγκεκριμένα ο Γ. Ε. Πυργιωτάκης αναφέρει: "Ο Kerschensteiner τόνισε με έμφαση τη διαμορφούμενη αξία της εργασίας στην υπηρεσία της επαγγελματικής εκπαίδευσης, της κοινοτικής ζωής, της αστικής αγωγής και της διαμόρφωσης του μαθητή σε προσωπικότητα.". Οι

εκπρόσωποι του σχολείου εργασίας δεν κάνουνε όμως διαχωρισμό ανάμεσα στην πνευματική και χειρωνακτική εργασία αλλά θεωρούν και τις δύο εξίσου σημαντικές εφ' όσον οδηγούν στην αυτενέργεια του ατόμου, αποτελούν την αφετηρία κάθε διαδικασίας μάθησης και καλλιεργούν το ομαδικό πνεύμα.

Στο ΠΕΣΑ η Ρόζα Ιμβριώτη εφαρμόζει τις αρχές του Μεταρρυθμιστικού κινήματος στην εκπαίδευση επηρεασμένη απο τον Pestalozzi, την Montessori και τον Decroly και δίνει έμφαση στην συγκεντρωτική διδασκαλία. Δυστυχώς, το μεγαλύτερο μέρος του αρχείου της και του ερευνητικού της έργου καταστράφηκε απο τους διαδόχους της μετά την απόλυση της.

Μαρία Γουδέλη (1906 - 1983)

Η Μαρία Γουδέλη γεννήθηκε Μαρία Έδελσταιν στην Οδησό της Ρωσίας το 1906 και μετά το διαζύγιο των γονιών της μετακόμισε στην Αίγυπτο μαζί με την μητέρα της και τα δύο της αδέρφια. Στην Αίγυπτο είχε δάσκαλο τον Ιορδάνη Ιορδανίδη. Η ακαδημαϊκή μόρφωση της Γουδέλη ήτανε μεγάλη. Σπούδασε στο Διδασκαλείο επι εποχής Δελμούζου, φυσικές επιστήμες, παιδαγωγική και θέατρο. Επίσης μπορούσε να γράψει και να διαβάσει στα αγγλικά, τα γαλλικά, τα ιταλικά, τα γερμανικά, τα ρωσικά και τα αραβικά. Το 1934 παρακολούθησε σεμινάριο κατάρτισης δασκάλων απο την Μαρία Μοντεσσόρι κάτι που κατά δήλωση της της άλλαξε την ζωή, με αποτέλεσμα να ανοίξει το 1936 το πρώτο μοντεσσοριανό νηπιαγωγείο στη Ελλάδα στα προτυπα της Μαράσλειου.

Το 1942 παντρεύτηκε με τον Σωτήρη Γουδέλη και το 1945 παραιτείται απο το δημόσιο και φεύγει για σπουδές στην Σορβόννη. Τα επόμενα 20 χρόνια θα ανοίξει 3 νηπιαγωγεία και θα εμπλουτίσει το μοντεσσοριανό υλικό ενώ το 1964 ιδρύει στην Αθήνα την "Μοντεσσοριανή Σχολή Αθηνών Μαρία Γουδέλη" η οποία λειτουργεί μέχρι και σήμερα. Πέθανε το 1983 σε ηλικία 77 χρονών αφήνοντας πίσω της ένα πλούσιο συγγραφικό έργο το οποίο περιλαμβάνει και μία τεράστια συλλογή παιδικής ποίησης.

Σουηδία

Ellen Key (1849 - 1926)

"Αφήστε τη φύση ήρεμη να βοηθήσει μόνη της, βραδέως , και προσέξτε μόνον οι σχέσεις του περιβάλλοντος να υποστηρίζουν την εργασία της φύσης. Αυτό είναι εκπαίδευση."

Ellen

Key

Η Ellen Karolina Sofia Key γεννήθηκε το 1849 στο Σμάλαντ της Σουηδίας. Πατέρας της ήτανε ο μεγαλοεπιχειρηματίας και ιδρυτής του Σουηδικού Αγροτικού κόμματος Emil Key και μητέρα της η κόμισσα Sofia Key. Η Ellen Key μεγάλωσε σε ένα ήρεμο, αρμονικό περιβάλλον και είχε αρκετή ελευθερία σαν παιδί. Η εκπαίδευση που πήρε ήταν απο την μητέρα και την γκουβερνάντα της και απο την πλούσια βιβλιοθήκη του πατέρα της. Απο μικρή έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την λογοτεχνία, την πολιτική, την τέχνη και τις θρησκείες. Το 1868 ο πατέρας της εξελέγη στο Σουηδικό Κοινοβούλιο και η οικογένεια της μετακόμισε στην Στοκχόλμη.

Απο το 1868 έως το 1872 εκπαιδεύεται ως δασκάλα στην Στοκχόλμη και μέχρι το 1874 συνεχίζει τις σπουδές της στην Γερμανική Ανώτερη Λαϊκή Ακαδημία. Η επόμενη χρονιά θα είναι ιδιαίτερα δημιουργική. Θα ταξιδέψει στην Δανία όπου θα γνωρίσει τα αγροτικά ιδρύματα (folk colleges) που είχαν δημιουργηθεί εκεί για την εκπαίδευση παιδιών στις επαρχιακές περιοχές και την ίδια χρονιά θα γράψει το πρώτο της άρθρο για το περιοδικό Tidskrift for Hemmet, ένα αφιέρωμα στην Νορβηγίδα συγγραφέα και φεμινίστρια, Camilla Collett. Αυτό το άρθρο θα αποτελέσει την αρχή ενός πλούσιου συγγραφικού έργου. Το 1878 πιάνει δουλειά ως δασκάλα στο σχολείο θηλέων της Anna Whitlock στην Στοκχόλμη και συνεχίζει να εργάζεται έως το 1898. Απο το 1883 έως το 1903 διετέλεσε υφηγήτρια στο Ινστιτούτο Εργασίας της Στοκχόλμης.

Η Ellen Key ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τα δικαιώματα των γυναικών και την απελευθέρωση τους από τους στενά καθορισμένους ρόλους της εποχής, η ίδια μάλιστα ανήκε στο κίνημα των Σουφραζέτων. Μεγαλώνοντας άρχισε σιγά σιγά να απομακρύνεται απο τις θρησκευτικές πεποιθήσεις με τις οποίες είχε μεγαλώσει και τις δεκαετία 1890 άρχισε να ασπάζεται όλο και περισσότερο τις αρχές του σοσιαλισμού. Κατά την διάρκεια της ζωής της γνώρισε μεγάλες

προσωπικότητες της εποχής όπως τον βιολόγο T. H. Huxley και τον ποιητή Rainer Maria Rilke. Η Ellen Key πέθανε το 1926 σε ηλικία 76 ετών.

Μερικά απο τα έργα της:

- Ατομικισμός και Σοσιαλισμός (1896)
- Εικόνες Σκέψεων (1898)
- Ανθρώπινα όντα (1899)
- Γραμμές ζωών, Τόμοι I-III (1903–06)
- Ουδετερότητα των ψυχών (1916)
- Η ηθική της γυναίκας (1911)
- Ο αιώνας του παιδιού (1909)
- Το γυναικείο κίνημα (1912)
- Η νεότερη γενιά (1914)
- Πόλεμος, Ειρήνη και το Μέλλον (1916)

Η παιδαγωγική της Ellen Key

Η Ellen Key ανήκει στους πρωτοπόρους του Μεταρρυθμιστικού κινήματος στην εκπαίδευση και κατατάσσεται στο ρεύμα "Από την σκοπιά του παιδιού", με κύριους εκπροσώπους τους B. Otto, M. Montessori, O. Decroly, A. Neill, και J. Korczak. Μέσα απο το πλούσιο συγγραφικό της έργο και κύριως απο το βιβλίο της "Ο αιώνας του παιδιού" θα εκφράσει τις θέσεις της για το γυναικείο ζήτημα και για τον ρόλο της οικογένειας και θα ασκήσει μια δριμυία κριτική στο παλιό σχολείο του 19ου αιώνα.

Η Ellen Key οραματίστηκε ένα σχολείο που σέβεται τις ανάγκες και την προσωπικότητα του κάθε ατόμου. Προτείνει ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον που θα εστιάζει την ατομικότητα και τον χρονορυθμό του κάθε παιδιού και θα αποσκοπεί στην δημιουργία εσωτερικών κινήτρων. Δεν πίστευε οτι ο άνθρωπος είναι "φύσει καλός" αλλά ότι εάν μεγαλώσει σε ένα αντιαιταρχικό περιβάλλον τότε θα οδηγηθεί σε μία εσωτερική ολοκλήρωση και στην βελτίωση του είδους του. Συγκεκριμένα η εκπαίδευση που προτείνει διαθέτει τα παρακάτω χαρακτηριστικά (Πυργιωτάκης):

- Κατ οίκον διδασκαλία στα πρώτα χρόνια της ζωής.

Η Ellen Key έδωσε μεγάλη έμφαση στον ρόλο της οικογένειας και ιδιαίτερα της μητέρας στην ανατροφή του παιδιού. Ισχυρίστηκε ότι το

παιδί δικαιούται να μεγαλώνει σε ένα υγιές περιβάλλον και ακόμα και να επιλέγει τους γονείς του.

- Μέθοδοι διδασκαλίας χωρίς τιμωρίες ή επιβραβεύσεις. Πίστευε ότι το "παλιό" σύστημα που χρησιμοποιεί τα εργαλεία αυτά ταιριάζει περισσότερο σε ζώα παρά σε ανθρώπους.
- Ίδρυση ενός "εννιαίου σχολείου" που θα απευθύνεται σε όλα τα φύλα και τις κοινωνικές τάξεις.
- Η Ellen Key ήταν απο τις πρώτες που μίλησε για το μοντέλο της συνδιδασκαλίας.
- Συγκέντρωση των μαθημάτων σε ένα εννιαίο πλαίσιο και μείωση των περιεχομένων μάθησης.
- Πλουραλισμός των μεθόδων διδασκαλίας με σημείο αναφοράς την αυτενέργεια των μαθητών.
- Απέρριπτε την "αυθεντία" του δασκάλου τον οποίο κατέβασε απο το βάρθρο και τον τοποθέτησε στο πλάι των παιδιών.
- Διάκριση των μαθητών σε μικρές ομάδες εργασίας οι οποίες να μην ξεπερνούν τα δώδεκα άτομα.
- Καθιέρωση συγγραφής αυτοτελών εργασιών αντί "κατ' οίκον εργασιών".
- Το σχολείο να είναι κοντά στην φύση αλλά ταυτόχρονα να είναι συνδεδεμένο με τα κοινωνικά προβλήματα της εποχής του.

Την εποχή που έζησε η Ellen Key, το φεμινιστικό κίνημα διεκδικούσε το δικαίωμα ψήφου των γυναικών και καλύτερες συνθήκες εργασίας. Η Key, παρόλο που υποστήριξε με πάθος τα αιτήματα αυτά είχε οστόσο αρκετές διαφωνίες με πολλές απο τις εκπροσώπους του κινήματος. Η ίδια χαρακτήριζε το αίτημα για εξίσωση των γυναικών με τους άντρες στην βιοποριστική ζωή αρκετά δογματικό. Ήταν υπέρμαχος της γυναικείας χειραφέτησης αλλά ταυτόχρονα πίστευε ότι η μητέρα πρέπει να έχει έναν μεγάλο παιδαγωγικό ρόλο, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα τρία χρόνια της ζωής του παιδιού. Υποστήριξε ότι το κράτος θα πρέπει να στηρίζει τις ανάγκες της μητέρας και του παιδιού με ειδική νομοθεσία και πραγματοποίησε μελέτες πάνω στην γυναικεία σεξουαλικότητα. Με το έργο της επηρέασε πολλούς μεταγενέστερους συγγραφείς μεταξύ των οποίων την ιταλίδα παιδαγωγό Μαρία Μοντεσσόρι.

Γαλλία

Το νηπιαγωγείο

Η εξέλιξη της ιστορίας το γαλλικού νηπιαγωγείου αποτελεί μια αποκλειστικά γυναικεία υπόθεση για την οποία λίγα είναι γνωστά και γι αυτό θελήσαμε να κάνουμε μία αναφορά στις γυναίκες που διαμόρφωσαν τις παιδαγωγικές του αρχές.

Τα πρώτα γαλλικά προσχολικά ιδρύματα βασίστηκαν στα "σχολεία ραπτικής" που ίδρυσε το 1771 ο ιερωμένος Oberlin μαζί με την γυναίκα του. Στην συνέχεια τα ιδρύματα αυτά μετονομάστηκαν σε "σχολικά άσυλα" και το πρώτο άρχισε να λειτουργεί το 1826 υπό την διεύθυνση της Mme Mallet. Ο αριθμός των παιδιών εκεί μπορεί να έφτανε μέχρι τα 400, για την ασφαλή φύλαξη των οποίων, εφαρμόζονταν μία αυστηρή πειθαρχία. Το 1948 μετονομάστηκαν σε "μητρικά σχολεία" και το 1881 εντάχθηκαν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η υπουργική εγκύκλιος του 1886 αναφέρει:

"Τα προσχολικά ιδρύματα υπάγονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η φοίτηση δεν είναι υποχρεωτική και η εκπαίδευση παρέχεται δωρεάν. Στα νηπιαγωγεία μπορούν να φοιτήσουν αγόρια και κορίτσια 2 - 6 ετών, με σκοπό να διευκολυνθούν στην ορθολογιστική σωματική, ηθική και πνευματική του ανάπτυξη. Κάθε νηπιαγωγός δεν μπορεί να έχει περισσότερα από 40 το πολύ παιδιά."

Pepe Charpantier (1815 - 1878)

Η Pepe Charpantier θεωρείται η πρόδρομος του Γαλλικού νηπιαγωγείου. Διετέλεσε διευθύντρια του "Διδασκαλείου νηπιαγωγών για άσυλα" για 28 χρόνια ενώ παράλληλα έγραψε βιβλία με τις παιδαγωγικές της θέσεις και με οδηγίες για την εργασία στα ιδρύματα αυτά. Η Charpantier, επηρεασμένη από τις ιδέες του Rousseau, μίλησε για τον σεβασμό στην προσωπικότητα του παιδιού σε μία εποχή που τα άσυλα δεν είχαν παιδαγωγικό ρόλο αλλά κύριο μέλημα τους ήταν η εξυπηρέτηση των εργαζόμενων γονέων και διοικούνταν με μεγάλη αυστηρότητα. Η ίδια με την αφοσίωση και το έργο της έδωσε έναν νέο προσανατολισμό στα ιδρύματα αυτά.

Henriette - Suzanne Bres (1855 - 1919)

Η Henriette - Suzanne Bres διετέλεσε γενική επιθεωρήτρια προσχολικής αγωγής της Γαλλίας από το 1894 μέχρι το 1917. Η παιδαγωγική της βασίστηκε κυρίως στις ιδέες του Froebel, δίνοντας έμφαση στην οργάνωση του περιβάλλοντος και στο παιδαγωγικό υλικό. Ο Ευροτήρης αναφέρει ότι ήταν η Bres που πρώτη εισήγαγε την ιδέα των ατομικών τραπεζιών στα νηπιαγωγεία αντικαθιστώντας τα διθέσια θρανία που χρησιμοποιούνταν μέχρι τότε. Μίλησε για τον παιδαγωγικό ρόλο της εμπειρίας στην φύση και εισήγαγε αισθητηριακό υλικό δίνοντας έμφαση στην καλλιέργεια των αισθήσεων, καθώς επίσης και για την σημασία της μουσικής και του τραγουδιού. Η Bres απέρριπτε την ιδέα της εισαγωγής της γραφής, της ανάγνωσης και της αριθμητικής στο νηπιαγωγείο και ταυτόχρονα ισχυρίστηκε ότι η ηθική εκπαίδευση θα πρέπει να γίνεται με παραδείγματα και καθοδήγηση για μίμηση και όχι με διδασκαλία. Άφησε πίσω της ένα πλούσιο συγγραφικό έργο αποτελούμενο κυρίως από βιβλία για παιδιά.

Pauline Kergomard (1838 - 1925)

Η Pauline Kergomard γεννήθηκε Pauline Reclus το 1838 στο Bordeaux της Γαλλίας και πατέρας της ήταν ο γενικός επιθεωρητής της δημοτικής εκπαίδευσης, Jean Reclus. Η Kergomard μεγάλωσε σε ένα περιβάλλον μεγάλης ελευθερίας, γεγονός που επηρέασε σε μεγάλο βάθος τις παιδαγωγικές της θέσεις αργότερα. Η ίδια πίστευε ότι κάθε σχολική εργασία θα πρέπει να οργανώνεται στην βάση της ελευθερίας.

Η πρώτη της εμπειρία σαν δασκάλα ήταν στο σχολείο που ήτανε προσαρτημένο στο Διδασκαλείο στο οποίο ξεκίνησε τις σπουδές της το 1854. Το 1960 μετακομίζει στο Παρίσι όπου εργάζεται ως δασκάλα ενώ παράλληλα οργανώνει ομιλίες σε σχολεία και αρθρογραφεί σε εφημερίδες και περιοδικά της εποχής για παιδαγωγικά θέματα. Το 1863 παντρεύτηκε τον D. Kergomard με τον οποίο έκανε δύο παιδιά. Το 1878 διορίστηκε γενική επιθεωρήτρια της προσχολικής αγωγής και παρέμεινε στην θέση αυτή για 38 χρόνια ενώ για ένα

διάστημα διετέλεσε και σύμβουλος του Υπουργείου Παιδείας της Γαλλίας. Πέθανε το 1925 στο Παρίσι σε ηλικία 87 χρονών.

Η παιδαγωγική της Kergomard

Η Pauline Kergomard θεωρείται υπεύθυνη για την σε ορθολογιστική βάση οργάνωση του γαλλικού νηπιαγωγείου και θεωρείται απο τις σημαντικότερες παιδαγωγούς της μεταρρυθμιστικής περιόδου στη Γαλλία. Την περίοδο που διετέλεσε γενική επιθεωρήτρια τα προσχολικά "άσυλα" μετονομάστηκαν σε "Μητρικά σχολεία". Η Kergomard εργάστηκε με στόχο τα ιδρύματα αυτά να αποκτήσουν κοινωνικό και παιδαγωγικό ρόλο και για τον σκοπό αυτό οργάνωσε την μεθοδό της βασισμένη στις παρακάτω παιδαγωγικές θέσεις:

- Τα νηπιαγωγεία θα πρέπει να διαπνέονται απο το πνεύμα του Pestalozzi και να επιτρέπουν πλήρη ελευθερία στην κίνηση, στο παιχνίδι και στην οργάνωση της δραστηριότητας απο το παιδί.
- Ο ρόλος της νηπιαγωγού θα πρέπει να είναι καθοδηγητικός και χωρίς αυταρχισμό.
- Η νηπιαγωγός έχει χρέος να προσφέρει στο παιδί ασφάλεια και προστασία. Η Kergomard ίδρυσε για τον σκοπό αυτόν την "Γαλλική ένωση για την προστασία της παιδικής ηλικίας" το 1887.
- Το σχολείο θα πρέπει να διαπνέεται απο ένα πνεύμα σεβασμού προς την προσωπικότητα του παιδιού. Σεβασμός που να αφορά στην σωματική, πνευματική και ψυχική ανάπτυξη του ατόμου.
- Ο χώρος του νηπιαγωγείου να αποτελεί μια "φωλιά" αποδοχής και αγάπης για το παιδί. Το παιδί έχει το δικαίωμα να είναι ευτυχισμένο.
- Η νηπιαγωγός οφείλει να διδάξει στο παιδί "καλές συνήθειες" που να έχουν σαν στόχο την καλή υγεία, την κοινωνική συμπεριφορά και την άσκηση του νου.
- Η Kergomard απορρίπτει την μέθοδο της τιμωρίας και της επιβράβευσης αλλά υποστηρίζει την χρήση παραδειγμάτων.
- Υποστήριξε ότι το νηπιαγωγείο δεν είναι σχολείο αλλά ένας χώρος αγωγής και σαν συνέπεια δεν θα πρέπει να διδάσκει γραφή, αριθμητική και ανάγνωση αλλά το παιδί θα πρέπει να αφήνεται ελεύθερο να παίζει και να

εξερευνεί τον κόσμο με τις αισθήσεις του. Παρόλο που μίλησε για καλλιέργεια των αισθήσεων στην προσχολική ηλικία, απέρριψε το αισθητηριακό παιδαγωγικό υλικό και σαν συνέπεια απέσυρε όλο το υλικό του Froebel απο τα Γαλλικά νηπιαγωγεία.

Louise Michel (1830 - 1905)

Η Louise Michel ήτανε αναρχική και εκπαιδευτικός που γεννήθηκε το 1830 στο Chateau de Vroncourt. Πατέρας της ήτανε ο αριστοκράτης Etienne Charles Demahis και μητέρα της η οικιακή του βοηθός Marianne Michel. Η Louise Michel είχε πάρει εκπαίδευση για να εργαστεί ως δασκάλα αλλά λόγω των πολιτικών της αντιθέσεων με τον Napoleon Bonaparte δεν διορίστηκε σε κάποιο σχολείο. Συμμετείχε στις δράσεις ενάντια στον αυτοκράτορα και το 1866 πρωτοδούλεψε σε ένα σχολείο στη Μονμάρτη. Την ίδια περίοδο συμμετείχε στην ίδρυση φεμινιστικής ομάδας που εστίαζε την δράση της στην βελτίωση της εκπαίδευσης των γυναικών.

Το 1871 συμμετείχε στην Κομμούνα του Παρισιού όπου και συνελήφθη για να σταλεί μετά απο έναν χρόνο φυλάκισης εξόριστη στην Νέα Καληδονία. Εκεί έμεινε για 7 χρόνια όπου και οργάνωσε σχολεία για την εκπαίδευση των ντόπιων Κανάκ και των παιδιών των εξόριστων.

Το 1880 της δόθηκε αμνηστία και επέστρεψε στο Παρίσι όπου και συνέχισε την επαναστατική της δράση. Το 1881 μετακόμισε στο Λονδίνο και εκεί παράλληλα με μια πλούσια πολιτική δράση ως αναρχική ίδρυσε και ενα ελευθεριακό σχολείο για το οποίο λίγα είναι γνωστά. Στο Παρίσι φυλακίστηκε αρκετές φορές και το 1890 μετά απο απειλή για εγκλεισμό της σε ψυχιατρείο, έφυγε για την Αγγλία. Την επόμενα χρόνια είχε μία ιδιαίτερα έντονη πολιτική δράση στην Αγγλία, την Γαλλία και την Αλγερία. Πέθανε στις 10 Ιανουαρίου του 1905 στο μέσον μίας περιόδίας για πολιτικούς σκοπούς.

Η Έμμα Γκόντμαν στο κείμενο της "Ο Φρανσίσκο Φερρέρ και το μοντέρνο σχολείο" μιλάει για την σχέση της Louise Michel με την εκπαίδευση και για το σχολείο που ίδρυσε.

"Το μοντέρνο σχολείο στην Γαλλία ιδρύθηκε πολύ πριν απο τα χρόνια του Ferrer. Η δημιουργός του, αν και σε μικρή έκταση, ήταν εκείνο το γλυκό πνεύμα, η Louise Michel. Είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα, η δικιά μας σπουδαία

Louise ένιωσε πολύ πριν ότι το μέλλον ανήκει στην νέα γενιά, ότι αν δεν σωθούν οι νέοι απο το θεσμό που καταστρέφει το μυαλό και την ψυχή τους, δηλαδή απο το σχολείο της αστικής τάξης, τα κακά της κοινωνίας θα συνεχίσουν να υπάρχουν. Ίσως σκέφτηκε, όπως ο Ίψεν, ότι η ατμόσφαιρα είναι διαποτισμένη με φαντάσματα, ότι ο ενήλικας άντρας και η ενήλικη γυναίκα έχουν τόσες πολλές δεισιδαιμονίες να ξεπεράσουν. Δεν προλαβαίνουν να ξεφύγουν απο το νεκρικό σφίξιμο του ενός στοιχείου και να! βρίσκονται στη δουλεία των άλλων 99 στοιχείων. Με αυτόν τον τρόπο μόνο λίγοι φτάνουν στην κορυφή του βουνού της πλήρους αναγέννησης.

.....

Η Louise Michel είχε κατ' εξοχήν τα προσόντα να ανταποκριθεί στους πόθους της παιδικής ψυχής. Εξάλλου κι η ίδια δεν είχε αθώα φύση, τόσο γλυκειά και τρυφερή, απλή και γενναιόδωρη; Η ψυχή της Louise πάντα έκαιγε με αγωνιώδη θέρμη για κάθε κοινωνική αδικία. Ήταν μονίμως στις πρώτες γραμμές όποτε ο λαός του Παρισιού επαναστατούσε εναντίον κάποιας αδικίας. Και καθώς την ανάγκασαν να υποστεί φυλάκιση εξαιτίας της μεγάλης της αφοσίωσης στους καταπιεσμένους, το μικρό σχολείο στην Μονμάρτη σύντομα έπαψε να υπάρχει. Αλλά ο σπόρος φυτεύτηκε και από τότε γεννά καρπούς σε πολλές πόλεις της Γαλλίας."

Το όνομα της Louise Michel έχει επίσης συνδεθεί με αυτά του Paul Robin και του Sebastien Faure. Ο Paul Robin ίδρυσε στην Γαλλία ένα μεγάλο σχολείο το οποίο θεωρείται πρόδρομος του μοντέρνου σχολείου του Ferrer, ένα σχολείου που λειτουργούσε στην βάση της ελευθερίας και της ισότητας. Ο Sebastien Faure εμπνευσμένος απο το σχολείο του Robin ίδρυσε μία κοινότητα που την ονόμασε "Κυψέλη". Εκεί ανέλαβε την εκπαίδευση και την φροντίδα παιδιών κυρίως φτωχών και ορφανών. Τα παιδιά μάθαιναν να καλλιεργούν την γη και να λειτουργούν ως υπεύθυνα και ισότιμα μέλη μιας κοινότητας.

Ιταλία

Οι αδερφές Agazzi. Rosa Agazzi (1866 - 1951) και Carolina Agazzi (1870 - 1945)

Οι αδερφές Agazzi γεννήθηκαν στο Volegno της Ιταλίας και σπούδασαν στο εκπαιδευτήριο δασκάλων της Brescia. Το 1891 παροκολούθησαν ένα συνέδριο για νηπιαγωγούς και το 1898 ίδρυσαν το "Σπίτι των παιδιών του Mompriano" στο οποίο εφάρμοσαν την μέθοδο τους ασκώντας τεράστια επιρροή στην εξέλιξη του ιταλικού νηπιαγωγείου. Το 1898 η Rosa Agazzi παρουσίασε στο Διεθνές Παιδαγωγικό συνέδριο του Τορίνου την εργασία της με τίτλο "Ordinance Pedagogical Giardini d' infanza il secondo di Froebel system" και τα επόμενα χρόνια έγραψε μεταξύ άλλων τα βιβλία "La lingua parlata (spoken language), 1898", "L' arte delle piccole mani (the art of the trotters), 1923" και "Guida per le educatrici dell' infanzia (guide for educators), 1932".

Η παιδαγωγική των αδερφών Agazzi.

Ακολουθεί μία συνοπτική παρουσίαση της παιδαγωγικής μεθόδου των αδερφών Agazzi η οποία εφαρμόστηκε με επιτυχία στο "Σπίτι των παιδιών του Mompriano".

- Την παιδί κατακτά την γνώση μέσω του στοχασμού και της παρατήρησης, πάντα συνδεδεμένη με την πραγματική ζωή.
- Η διδασκαλία γίνεται με την χρήση πραγματικών αντικειμένων της καθημερινής ζωής τα οποία χρησιμοποιούνται στοχευμένα. Τα παιδιά πραγματοποιούν δραστηριότητες όπως: πλύσιμο, ντύσιμο, φροντίδα φυτών και ζώων, δραστηριότητες στις οποίες οι αδερφές Agazzi απέδωσαν παιδαγωγική αξία.
- Η εργασία και η δραστηριότητα του παιδιού είναι σημαντική και έχει αξία.
- Οι αδερφές Agazzi τόνισαν την σημασία της τάξης στο περιβάλλον του παιδιού. Η έννοια της τάξης έχει εδώ μία πιο ευρεία έννοια καθώς αναφέρεται στο υλικό, πνευματικό, ηθικό και κοινωνικό περιβάλλον.

- Η σχολική ζωή θα πρέπει να διαπνέεται απο το αίσθημα της χαράς το οποίο είναι το αποτέλεσμα μιας προσέγγισης που σέβεται τις ανάγκες και τον χρονορυθμό του κάθε παιδιού.
- Το σχολικό περιβάλλον θα πρέπει να έχει την ατμόσφαιρα και την ζεστασιά ενός σπιτιού, ενώ η νηπιαγωγός δημιουργεί σχέσεις στοργής και μητρικής φροντίδας με τα παιδιά. Το περιβάλλον και η προσωπικότητα της δασκάλας αποτελούν βασικά στοιχεία της μεθόδου.
- Η λογική σκέψη χτίζεται μέσα απο την χειρωνακτική εργασία.
- Δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην γλωσσική και την αισθητηριακή εκπαίδευση μέσα απο την επαφή με την φύση και τα πραγματικά αντικείμενα, η οποία πραγματοποιείται με την ταξινόμηση απλών καθημερινών αντικειμένων ανάλογα με το υλικό, το χρώμα ή το σχήμα τους.
- Δίνεται έμφαση στην μουσική, το τραγούδι και την ρυθμική αγωγή.
- Τα παιδιά καταπιάνονται με δραστηριότητες φροντίδας της προσωπικής τους υγιεινής, στην οποία οι αδερφές Agazzi έδωσαν πολύ μεγάλη έμφαση.

Η μέθοδος των αδερφών Agazzi επηρεάστηκε απο την παιδαγωγική του Froebel σε σχέση με την καλλιέργεια των αισθήσεων αλλά αυτό που την ξεχωρίζει απο το φρεβελιανό και το μοντεσσοριανό σύστημα είναι οτι με την χρήση των καθημερινών αντικειμένων καθιστά τα σχολεία της περισσότερο οικονομικά και άρα προσβάσιμα σε όλα τα οικονομικά στρώματα.

Η ιταλίδα παιδαγωγός Maria Montessori επηρεάστηκε βαθιά απο την μέθοδο των Agazzi αλλά αποτελεί παράδοξο και θλιβερό το γεγονός ότι στα κείμενα της οι δύο αδερφές δεν αναφέρονται πουθενά.

Maria Montessori (1870 - 1952)

Η Maria Montessori αποτελεί ίσως την πιο γνωστή γυναίκα παιδαγωγό παγκοσμίως και γι' αυτό ακριβώς τον λόγο και παρά την πλούσια συνεισφορά της στην εκπαίδευση, η αναφορά στην ζωή και το έργο της εδώ θα είναι αρκετά περιληπτική. Αναλυτικότερη παρουσίαση του έργου της θα πραγματοποιήσουμε σε επόμενη εκδήλωση στα πλαίσια του φεστιβάλ ντοκιμαντέρ.

Η Maria Montessori γεννήθηκε το 1870 στο Chiaravalle της Ιταλίας. Σπούδασε ιατρική και παιδαγωγική στο πανεπιστήμιο της Ρώμης και το 1900 προσλήφθηκε ως καθηγήτρια στην "Ορθοφρενική σχολή της Ρώμης" στο πειραματικό σχολείο της οποίας εφάρμοσε με επιτυχία την μεθοδό της χρησιμοποιώντας το παιδαγωγικό υλικό που είχε κατασκευάσει επηρεασμένη από τις ιδέες του Froebel, του J. Itard και του E. Seguin. Το 1906 ίδρυσε στο San Lorenzo της Ρώμης το πρώτο Casa dei bambini (Το σπίτι των παιδιών). Η παρατηρήσεις της εκεί την οδήγησαν στην αναπτύξη της θεωρίας της «εναρμόνισης» και του «νέου παιδιού». Μετά από ετών παρατηρήσεις εμπλούτισε και διαμόρφωσε το υλικό και διέδωσε την μεθοδό της στην Ευρώπη, την Ασία και την Αμερική, καθιστώντας την μία από τις πιο δημοφιλείς εναλλακτικές παιδαγωγικές μεθόδους σήμερα. Η Μαρία Μοντεσσόρι πέθανε το 1952 στην Ολλανδία αφήνοντας πίσω της ένα πλούσιο συγγραφικό και παιδαγωγικό έργο.

Ορισμένα από τα έργα της είναι:

- Πρακτικός οδηγός στην μεθοδο μου, 1914
- Το μυστικό της παιδικής ηλικίας, 1936
- Η ανακάλυψη του παιδιού, 1948
- Ο αφομοιωτικός νους, 1949
- Εκπαίδευση και ειρήνη, 1949

Αμερική

Nellie Dick (1899 - 1995)

"Οι απόψεις μου για την εκπαίδευση έχουνε μείνει αναλλοίωτες μέσα στα χρόνια. Χρειάζεται να είμαστε ανθρώπινοι με τα παιδιά. Όταν τα παιδιά αντιμετωπίζονται με σεβασμό και τους δίνονται ευθύνες, τότε είναι ευτυχισμένα."

Nellie Dick

Η Nellie Dick γεννήθηκε Naomi Ploschansky στην Ρωσία το 1899. Όταν ήταν 9 μηνών μετακόμισε στην Αγγλία. Ο πατέρας της, ο Solomon Ploschansky ήτανε βοηθός φούρναρη με έντονη συνδικαλιστική δράση και η μητέρα της, η Hanna Kiselevsky, ήτανε κόρη ραββίνου και άνθρωπος που περιγράφεται ως χαμηλών τόνων αλλά με ελεύθερο επαναστατικό πνεύμα. Στην Αγγλία οι γονείς της Nellie έγιναν αναρχικοί μετά την γνωριμία τους με τον αναρχοσυνδικαλιστή Rudolf Rocker. Συμμετείχε στο Jubilee Street Club διαβάζοντας ποίηση στα Γίντις όπου και γνώριστηκε με τον Kropotkin.

Μετά τον θάνατο του F.Ferrer ίδρυσε στην Αγγλία ένα κυριακάτικο σχολείο για το οποίο η ίδια χαρακτηριστικά αναφέρει: " Οι ραββίνοι έλεγαν στους γονείς να μην στέλνουν τα παιδιά τους σε αυτό το αναρχικό σχολείο. Αλλά εμείς οργανώναμε χορούς και διασκεδάσεις και τα παιδιά συνέχισαν να έρχονται μέχρι που χρειάστηκε να αλλάξουμε χώρο".

Την ίδια περίοδο γνώριστηκε με τον James Dick και άρχισαν να διοικούν το κυριακάτικο σχολείο μαζί. Μετά το ξέσπασμα του Α παγκοσμίου πολέμου η Nellie και ο James άρχισαν να συζούν στην οδό Green street 24 στο Whitechapel και στο ισόγειο του σπιτιού τους διατηρούσανε σχολείο.

Μετά την μετακόμιση τους στις Ηνωμένες Πολιτείες διευθύνανε για ένα διάστημα μαζί το σχολείο του Stelton αλλά αργότερα άνοιξαν το δικό τους σχολείο στο New Jersey το οποίο λειτούργησε για τα επόμενα 25 χρόνια.

Το 1931 ο James Dick ταξίδεψε στην Αγγλία για να γνωρίσει απο κοντά τον S.A.Neill και να επισκευτεί το Σάμερχιλ. Η Nellie Dick πέθανε το 1995 σε ηλικία 102 ετών.

Η Nellie Dick θεωρείται από τις πρωτοπόρες δασκάλες της ελευθεριακής εκπαίδευσης στην Ευρώπη και από τις πρώτες που διέδωσαν την φιλοσοφία στην Αμερική. Το ελεύθερο πνεύμα της και ο γεμάτος πάθος χαρακτήρας της διακρίνονται ξεκάθαρα από τα παρακάτω της λόγια - απόσπασμα που κατέγραψε ο Jerry Mintz όταν της πήρε συνέντευξη το 1989 όταν η ίδια ήταν 90 χρονών. Εδώ η Nellie Dick περιγράφει το πώς αποφάσισε να ιδρύσει το κυριακάτικο σχολείο στην Αγγλία:

"Τότε λοιπόν, η οργάνωση των εργατών στο Λονδίνο διοργάνωνε συνεχώς ομιλίες για τον Ferrer κι εγώ πήγαινα και τις παρακολουθούσα. Τις μέρες εκείνες είχαμε κλείσει το σχολείο. Σε μια συνάντηση σηκώθηκα και ρώτησα: "Γιατί δεν μπορούμε εμείς να φτιάξουμε ένα τέτοιο σχολείο;" Ο πρόεδρος της ομάδας, που τον γνώριζα, σηκώθηκε και μου είπε ότι εμείς δεν χρειαζόμαστε τέτοια σχολεία γιατί στην Αγγλία υπήρχαν δημόσια σχολεία που δίδασκαν αυτά τα αντικείμενα. "Άλλωστε δεν έχουμε τα χρήματα για να το λειτουργήσουμε", κατέληξε. Λοιπόν, μάλλον στις φλέβες μου τρέχει και λίγο ιρλανδικό αίμα! Πες μου μόνο ότι δεν μπορώ να κάνω κάτι και θα το κάνω οπωσδήποτε! Τους είπα λοιπόν: "Καλά, θα το κάνω μόνη μου"."

Lillian Rifkin Blumenfeld (1897 - 1982)

Η Lillian Rifkin Blumenfeld είναι μία σημαντική μορφή της ελευθεριακής εκπαίδευσης στην Αμερική. Δίδαξε μεταξύ άλλων στο Organic School της Alabama και στο Μοντέρνο σχολείο στο Stelton. Σπούδασε παιδαγωγικά στο πανεπιστήμιο της Columbia μαζί με τον John Dewey και τον William Heard Kilpatrick. Η ίδια παρομοίαζε το παιδί σαν ένα λουλούδι ή φυτό που μόνο αν αφηθεί ελεύθερο να αναπτυχθεί μπορεί να ξεδιπλώσει ολόκληρο το δυναμικό του.

Αγγλία

Ena Woof Neill (1910 - 1997)

Η εκπαιδευτικός Ena Woof Neill είναι κυρίως γνωστή για την σχέση της με τον A.S. Neill, τον ιδρυτή του ελευθεριακού σχολείου Summerhill στην Αγγλία. Η Ena διεύθυνε το σχολείο μετά τον θάνατο του Neill το 1973 μέχρι και το 1986 όπου το παρέδωσε στην κόρη τους Zoe. Μαρτυρίες παλιών μαθητών

του Summerhill λένε ότι η Ενα απο τότε που παντρεύτηκε τον Neill ήτανε η στυλοβάτισσα όλου του εγχειρήματος. Ήτανε αυτή που φρόντιζε για τα μικρά, καθημερινά, πρακτικά ζητήματα, που παρηγορούσε και φρόντιζε τα παιδιά και που βοηθούσε να διατηρούνται τα όρια που θα επέτρεπαν την ασφαλή και ευχάριστη συμβίωση όλων. Ήτανε μια αφανής ηρωίδα της παιδαγωγικής πράξης.

Ελβετία

Anna Schulthess Pestalozzi (1738 - 1815)

Η Anna Schulthess Pestalozzi ήτανε η γυναίκα του παιδαγωγού και εμπνευστή του μεταρρυθμιστικού κινήματος στην εκπαίδευση, Johann Heinrich Pestalozzi. Η Anna καταγότανε απο αριστοκρατική οικογένεια και παντρεύτηκε τον Pestalozzi παρά την θέληση των δικών της, γοητευμένη απο το ελεύθερο και επαναστατικό του πνεύμα. Η Anna Pestalozzi στήριξε πρακτικά και οικονομικά το παιδαγωγικό εγχείρημα φροντίζοντας καθημερινά τα παιδιά. Πέθανε το 1815 απο φυματίωση.

Εκουαδόρ

Rebecca Wild (1939 - 1982)

Η Rebecca Wild γεννήθηκε στην Γερμανία όπου και σπούδασε ως μουσικός και ως μοντεσσοριανή παιδαγωγός όπως επίσης στην Νέα Υόρκη και το Πουέρτο Ρίκο. Το 1977 μετακόμισε στο Εκουαδόρ όπου μαζί με τον σύζυγο της, τον Mauricio ιδρύσανε το εναλλακτικό νηπιαγωγεί Pesta (εμπνευσμένο απο τον Pestalozzi) το οποίο αργότερα κάλυψε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης μέχρι τα 18 χρόνια. Στο Pesta δεν υπάρχει αναλυτικό πρόγραμμα αλλά τα παιδιά είναι ελεύθερα να ασχοληθούν με ότι τα ενδιαφέρει. Το Pesta αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για πολλά εναλλακτικά σχολεία στον κόσμο. Η Rebecca Wild έγραψε πολλά παιδαγωγικά βιβλία εκ των οποίων το πιο γνωστό είναι το "Raising Curious, Creative, Confident Kids".

Επίλογος

Τα γυναικεία προσωπικά βιώματα συχνά αντιμετωπίζονται τουλάχιστον υποτιμητικά, τοποθετώντας τις γυναίκες συχνά στην πλήρη ανωνυμία έως και την ανακριτική καρέκλα. Ο διαχωρισμός του ιδιωτικού από το δημόσιο, του σώματος και των συναισθημάτων, του προσωπικού από το πολιτικό, της θεωρίας από την πράξη, του πνευματικού από το χειρωνακτικό, οδηγεί στον κατακερματισμό και στην υποτίμηση της ανθρώπινης ύπαρξης. Το προσωπικό είναι και πολιτικό. Η βία και ο κοινωνικός έλεγχος των γυναικών είναι υπαρκτός και γενικευμένος, όχι μόνο από τα πάνω αλλά και ανάμεσα μας. Δεν είναι μόνο το κράτος και ο σχολικός μηχανισμός που αναπαράγει τα σεξιστικά στερεότυπα, αλλά είναι κυρίως το συντριπτικό φάσμα της κοινωνία που τα ενσαρκώνει και τα διαιώνίζει.

Με την επιλογή του θέματος, προσπαθούμε να φωτίσουμε διάφορες πτυχές του γυναικείου ζητήματος στην κυρίαρχη παιδαγωγική ιστορία, και να καταδείξουμε την κουλτούρα της σιωπής, μιας σιωπής που διαπερνά την ιστορία της ανθρωπότητας. Είναι και το προσωπικό βίωμα των γυναικών, πέρα από την κοινωνικοπολιτική κατάσταση της κάθε εποχής, που καθόρισε τις επιλογές τους. Στην προσούρα προσπαθήσαμε να παραθέσουμε διαφορετικές γυναικείες φωνές που στιγμάτισαν με την ζωή και το έργο τους την παιδαγωγική ιστορία. Η παιδαγωγική τους είναι μανιφέστα - καταγγελίες στην πατριαρχική οικογένεια, στον επαγγελματικό αποκλεισμό, στον μύθο της μητρότητας, στις γυναικείες φυλακές, στην επαναστατική ματσίλα, στην κοινωνία του τότε και του σήμερα.

Βιβλιογραφία

- Διακεκριμένες προσωπικότητες της παιδαγωγικής, επιμέλεια Γιώργος Ε. Πυργιωτάκης, 2015
- Το σύγχρονο νηπιαγωγείο, Ηλία Ιω. Ευροτύρη, 1975

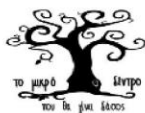
- Παιδαγωγικό υλικό για παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας, Κατερίνα Δ. Τσολάκη, 2006
- Maria Montessori - her life and work, E. M. Standing, 1957
- 5η επίσκεψη στο νησί της αλφαβήτου, περιοδική επιθεώρηση για την ελευθερία της μάθησης
- Μαρία Γουδέλη, Ψυχική υγιεινή του παιδιού, ά θεωρία, 1975
- Κενά στην ιστορία της τέχνης, γυναίκες καλλιτέχνιδες, 1993
- Φεμινιστική παιδαγωγική, η ανάδυση και η εξελικτική μετασχηματιστικά πορεία της, Κώστας Κοκογιάννης, 2008
- Anarchist Voices: An Oral History of Anarchism in America, Paul Avrich,
- Παιδαγωγικό πλαίσιο του Μικρού Δέντρου

Ιστοσελίδες

- <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praltika%2011/xr-onopoulou.htm>
- <https://chryssablog.wordpress.com/2009/09/18/ρόζα-ιμβριώτη-η-παιδαγωγός/#comments>
- <https://el.m.wikipedia.org>
- <http://www.akimoo.com/2012/agazzi-sisters>
- <http://humancentrededucation.org/story.aspx>

Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ

- 6/11** **"Η συνέλευση των ποντικών"**
ντοκουμέντα από παιδικές συνελεύσεις
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 30´
- 20/11** **"Ο ανθός της ελληνικής νεολαίας"**
σταθμοί στους μαθητικούς αγώνες
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 25´
- 4/12** **"Waiting for superman"**
κριτική των αμερικάνικων σχολείων
μέσα από την αναρχική φιλοσοφία
D. Guggenheim, 102´
- 18/12** **"Το μοντέρνο σχολείο του Ferrer"**
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 15´
"Σχολείοff"
αυτοοργανωμένη παραγωγή-Άπατρις, 45´
- 15/1** **"Η θυσία του Κόρτσακ"**
ολοκαύτωμα και εκπαίδευση
A. Wajda, 115´
- 29/1** **"Κενά στην ιστορία της παιδείας"**
γυναίκες παιδαγωγοί
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 20´
- 12/2** **"Just a beginning"**
φιλοσοφία με τα παιδιά
I. Baugier, J.P. Pozzi, 98´
- 26/2** **"Changed my life, Paul Goodman"**
κριτική της κατεστημένης παιδείας
J. Lee, 90´
- 18/3** **"Pesta. Ένα εναλλακτικό σχολείο"**
κέντρα παιδικής αυτονομίας στο Εκουαδόρ
R. Riess, L. Wild, 70´
- 1/4** **"Η ζωή και το έργο του Φρενέ"**
αυτοοργανωμένη παραγωγή, 30´

Παρασκευές στις 8μμ στο Μικρό Δέντρο

μετάβαση: λεωφ. 37, στάση Τέρμα <http://alliotikosxoleio.espinblogs.net/>